

Uğurlu idarəetmə və İlham Əliyev təcrübəsi

I MƏQALƏ

Sürətli dəyişmələr dönməndə insanlar identiklik boşluğuna düşürlər. Bu zaman onların radikal alternativlər təklif edən liderlərə ehtiyacları artır.

Rocer İTVEL,
Avropa siyasəti üzrə professor

Azərbaycan Prezidentinin dövlət başçısı və lider kimi fəaliyyəti uzun müddətdir ki, fəlsəfi və politoloji fikrin diqqət mərkəzindədir. İlham Əliyev Prezident kimi fəaliyyəti müddətində təhlilinə ciddi ehtiyacı olan proqramlar həyata keçirmişdir. Azərbaycan liderinin əldə etdiyi nailiyyətlər, faktiki olaraq, postsovet məkanında oxşarı olmayan hadisədir. Əlbəttə, bununla bağlı geniş təhlillər həm fəlsəfi, həm də politoloji kontekstdə aparılır və bu proses davam edəcəkdir. Çünki Prezident İlham Əliyevin reallaşdırdığı siyasi kurs müasir mərhələdə hər bir müstəqil dövlət üçün əhəmiyyətlidir və faydalı təcrübədir. Biz bu tezisdən çıxış edərək, artıq dövlət idarəedilməsində və siyasi idarəlikdə İlham Əliyev təcrübəsindən danışa bilərik.

Öncə “İlham Əliyev təcrübəsi” ifadəsinin siyasi izahını verməyə çalışaq. Məsələ ondan ibarətdir ki, istənilən dövlət başçısı və siyasi liderin elmi səviyyədə təcrübəsindən bəhs etmək üçün bir neçə şərt ödənməlidir.

Burada uğurlu olmaq kifayətedici kriteriya deyildir, lakin o olmasa, ümumiyyətlə, müsbət mənada idarəetmə və liderlik təcrübəsindən danışmaq mümkün deyil. Deməli, uğurlu olmaq idarəetmədə və liderlikdə təcrübə “sahəsinin sərhədlərini” müəyyən edir.

Buna müasir fəlsəfədə “tezaurus” deyilir, yəni, seçim etmək üçün mövcud variantların bir məkanı vardır. Həmin məkan seçim diapazonunu, üsulunu və konkret hansı faktorları seçmək imkanının olduğunu müəyyən edir.

Bu ümumi fəlsəfi anlamı konkret “siyasi liderin təcrübəsi” ifadəsinə reduksiya (müncər etmə) etsək, alırıq ki, siyasi təcrübənin özünəməxsus təşkil qaydası, məzmunu və siyasi funksiyası mövcuddur. Belə bir baxış bucağının işığında “Azərbaycan Prezidentinin təcrübəsi” ifadəsini tam əminliklə politoloji dövriyyəyə daxil edə bilərik.

Təcrübənin tezaurus sahəsi

Azərbaycanın dövlət başçısının 21 illik fəaliyyətində konkret tezaurus sahəsi (və ya məkanı) formalaşmışdır. Onun səliss seçim diapazonu, seçim üsulu və hansı faktorları seçmək özəlliyi vardır. Bu təcrübə hazırda milli və regional miqyası aşaraq, global səviyyədə dərk edilməli və praktiki tətbiqə layiq bir fenomenə çevrilmişdir.

Təcrübənin seçim diapazonu

Dövlət başçısı və xalqın liderinin təcrübəsinin seçim diapazonu müstəqil milli dövlət quruculuğu fəlsəfəsinin sərhədləri əsasında müəyyən edilir. Bunun siyasi anlamı ondan ibarətdir ki, İlham Əliyevin istənilən situasiyada seçim variantları milli müstəqil dövlətçilik, milli maraqlar və mənafehlərin hüdudunu aşmır.

Təcrübənin seçim üsulu

İlham Əliyevin dövlət başçısı və lider kimi seçim üsulunun təməlinə bir neçə kriteriya dayanır – ədalətlik, azərbaycançılıq, multikulturalizm, hüquqilik, təhlükəsizlik və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın təmini.

Diqqətə almaq gərəkdir ki, bu nəzəri faktorlar İlham Əliyevin fəaliyyətində daima praktiki təsdiqini tapır. Bu məqam XXI əsrdə real siyasi fəaliyyətin qalıcı təcrübəyə çevrilməsində aparıcı yerlərdən birini tutur.

Təcrübədə seçim özəlliyi

Nəzəri olaraq bu aspekt daha mürəkkəb təbiətlidir. Ona seçim mexanizminin siyasi texnologiyaları ilə yanaşı, liderin iradi və mənavi-əxlaqi keyfiyyətləri də daxildir.

Təcrübə sahəsindən aktual olanı seçmək liderin situasiyanı qiymətləndirmə özəlliyindən, gələcəyi görmək üsulundan və nəzərdə tutduqlarını həyata keçirmək texnologiyalarından asılıdır. İlham Əliyev təcrübəsində bunların maraqlı nümunələri vardır.

Məsələn, 2008-ci ildə Rusiya – Gürcüstan münaqişəsi zamanı Azərbaycan Prezidenti həm müstəqil, həm də ədalətli seçim etdi – qonşu dövlətin məhv olması üçün hüquqi cəhətdən mümkün olan addımları çəkinmədən atdı.

Eyni seçim texnologiyasını 2012-ci ildə Azərbaycan – Aİ münasibətlərinin “Şərq Tərəfdaşlığı” Proqramı çərçivəsində

təkamül yolunun seçilməsində və 2013-2014-cü illərdə Ukrayna ilə Rusiya arasında enerji böhranı yarananda gördük. Həmin situasiyalarda İlham Əliyev seçiminin təcrübəsi üçün ortaq olan bir özəllik özünü göstərmişdir – ədalət, hüquq və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əsasında iştirakçıların milli təhlükəsizliyinin təmini!

Burada seçim mexanizmlərinin müəyyən edilməsi və onların cəsarətlə reallaşdırılması üçün liderin şəxsi keyfiyyətləri ön plana çıxır. Yüksək zəka, pragmatik məqsədin düzgün müəyyən edilməsi, siyasi-diplomatik məharət və yaradıcı təşəbbüskarlıq özünü göstərməlidir. Bunu dünya gördü!

Təcrübənin regional konteksti

Öncə onu vurğulayaq ki, postsovet məkanında XXI əsrin ilk onillikləri müddətində müstəqil dövlətin başçısı və liderinin regional kontekstdə təcrübəsinin mövcudluğunun başqa nümunəsi yoxdur. Ya milli miqyasda uğurlu olanlar onu qalıcı olaraq regional miqyasda transformasiya edə bilməmişlər, ya da, ümumiyyətlə, regional miqyasda davamlı fəaliyyət göstərə bilməmişlər.

Məsələn, Gürcüstan bir müddət milli səviyyədə qazandığı uğurları regional miqyasda transformasiya edə bilmədi. Hətta dərin siyasi, iqtisadi və geosiyasi qeyri-müəyyənlik vəziyyətinə düşdü.

Ukrayna, ümumiyyətlə, regional miqyasda hər hansı uğur qazana bilməmişdir, əksinə, indi özü region üçün risk məkanına çevrilmişdir.

Mərkəzi Asiyada Qazaxıstan və Özbəkistan milli səviyyədə əldə etdikləri uğurları daxili imkanlar hesabına regional səviyyəyə proyeksiya edə bilmirlər. Bu prosesdə onlara qardaşları – Azərbaycan və Türkiyə yardımçıdırlar.

Rusiyanın da regional miqyasda kifayət qədər ziddiyyətli faktorları mövcuddur. Onun Baltıyanı, Şərqi Avropa, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionlarında həll edilməmiş problemləri qalmaqdadır. Rusiya nə qədər güclü və böyük dövlət olsa da, müasir mərhələdə onun təcrübə məkanının pozitiv tezaurus sahəsindən danışmaq xeyli çətinidir.

Azərbaycan Prezidentinin təcrübəsinin regional konteksti isə tamamilə fərqli kriteriyalara malikdir. Onların üzərində dayanaq.

Daxili həmrəyliyin regional miqyasda proyeksiyası

İlham Əliyev 2003-cü ildən başlayaraq Azərbaycan cəmiyyətinin həmrəyliyinə siyasi varisliyə uyğun yeni səviyyəyə yüksəltmək xəttini seçdi. Onun əsas istiqamətləri aşağıdakılardır: Milli ideyanın həyata keçirilməsi zərurətinin toplum tərəfindən qəbul edilməsi, azərbaycançılıq, multikulturalizm, hüquqi təminat, fərdi maraqlarla milli maraqların müstəqil dövlətçiliyə xidmət müstəvisində düzgün nisbətinin müəyyən edilməsi, müstəqil dövlət quruculuğu prosesinin başlıca prinsiplərinin cəmiyyət tərəfindən inklüziv legitimliyinin qəbul edilməsi.

Əlbəttə, liderin siyasi və diplomatik məharəti daxili həmrəylik kriteriyalarını yaradıcı surətdə regional miqyasda transformasiya etməlidir. Çünki daxili və regional mühit fərqlidir, birində uğurlu olan hər hansı faktoru eyni ilə digərinə tətbiq etmək olmaz.

İlham Əliyev təcrübəsinin mühüm cəhətlərindən biri bununla bağlıdır. Milli ideya, multikulturalizm, hüquqi təminat, fərdi maraqlarla milli maraqların müstəqil dövlətçiliyə xidmət müstəvisində düzgün

nisbətinin müəyyən edilməsi və müstəqil dövlət quruculuğu prosesinin başlıca prinsiplərinin cəmiyyət tərəfindən inklüziv legitimliyinin qəbul edilməsi üzrə İlham Əliyev təcrübəsinin regional miqyasda proyeksiyasına nəzər salaq.

Milli ideya və regional reallıqlar

Milli ideyanın Azərbaycan daxilində həmrəylik və birliyi təmin etməsinin konkret göstəricisi II Qarabağ müharibəsi zamanı vətəndaşların monolit davranışında və lider-xalq birliyinin gücündə təzahür etmişdir. Prezident İlham Əliyev bu bağlılıqda “Biz birlikdə güclüyük!” tezisini irəli sürmüşdür ki, onun təsiri çox yüksək olmuşdur.

Digər mənalara ilə yanaşı, bu tezis insanları vahid məqsəd uğrunda kollektiv fəaliyyətə səsləniş motivi də vardır. Həmin prizmada milli ideyanın birləşdirici gücünün regional miqyasda transformasiyası yerli dövlətlərin və cəmiyyətlərin ortaq məqsədlərinin formalaşdırılması ola bilər. Azərbaycan Prezidenti məhz həmin kontekstdə regional həmrəylik siyasətini Cənubi Qafqaz miqyasına proyeksiya etmişdir. “Qafqaz evi” ideyasının yenidən gündəmə gətirilməsini, “3+3” əməkdaşlıq və təhlükəsizlik platformasını, Orta dəhliz layihəsinə Cənubi Qafqaz dövlətlərinin hər birinin qoşulması istiqamətində aparılan diplomatik və konkret proqram üzrə fəaliyyətini, regionda kommunikasiya xətlərinin açılması və onların şəffaf işləməsinin təmini üzrə atılan addımları, regionun hər bir xalqının hüquqlarının qorunması üzrə əməkdaşlığı, bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq prinsipinin ön plana çıxarılmasını və digər addımları qeyd edə bilərik. Bütün bunlar məhz Azərbaycan Prezidentinin regional miqyasda milli ideya kontekstində həmrəyliyin təmin etməsinin fraqmentləridir.

Multikulturalizm

Multikultural dəyərlərin aparıcı rolu Azərbaycanda müstəqil dövlət siyasətinin ayrıca istiqaməti kimi oturuşmuşdur. Bu şərtin ölkə daxilində ödənməsi artıq real faktordır. Azərbaycan cəmiyyəti mahiyyətcə multikultural təbiətlidir. Məharətli siyasi-diplomatik fəaliyyət bu kriteriyanı uğurla regional miqyasda proyeksiya etməkdədir. Artıq Cənubi Qafqazda yerli xalqların hər birinin mədəni, mənavi, əxlaqi və hüquqi sərbəstliyinin təmin edilməsi qəbul olunmuşdur. Azərbaycanın Ermənistanı hər b meydanında tam məğlub etməsi faktından Prezident İlham Əliyev multikultural dəyərlərə sayğı kontekstində yararlanmaqdadır. Belə ki, Azərbaycan müxtəlif regional və beynəlxalq tədbirlərdə Cənubi Qafqazın bütün xalqlarının eynihüquqluluğu əsasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıqda olması zərurətini addım-addım reallaşdırmağa çalışır. Burada yerli xalqların hər hansı birinin mənavi, mədəni, əxlaqi və ya hüquqi ayrı-seçkiliyini Prezident İlham Əliyev qəbul etmir. Onun ən bariz təsdiqlərindən biri COP29-un keçirilməsi olmuşdur. Azərbaycan rəhbərliyi Ermənistan rəhbərliyini də bu tədbirə digərləri ilə eyni hüquq əsasında dəvət etmişdir.

Bununla yanaşı, Azərbaycan rəhbərliyi sülh müqaviləsi ilə bağlı etdiyi təkliflərdə ermənilərin də mədəni, mənavi və hüquqi təminatını ön plana çıxarmışdır. Prezident İlham Əliyev azərbaycanlılarla ermənilərin birgə yaşamasının mühüm şərtlərindən biri kimi real olaraq məhz multikultural dəyərlər prinsipinə tam əməl olunmasını müəyyən etmişdir.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru